

Voltaire ipse fatetur, Doctores Sinensium immerito calumnia affici. Non defuerunt tamen et inter ipsos aliqui Epicurei, qui praesentis vitae voluptatibus unice dediti erant, ut videre est penes Bartoli (1).

Secta Sadducaeorum apud Hebraeos non tuebatur doctrinam Synagogae, sed Epicurei, cujus ortum saeculi unius intervallo subsecuta est; duobus tantum saeculis aeram Christianam antecessit: scimus itaque de quo fonte manarit.

CAPUT II.

DE ESSENTIA, NATURA, ORIGINE ANIMAE, EJUSQUE UNIONE CUM CORPORE, ET DE MODO EXPLICANDI MUTUAM DEPENDENTIAM ANIMAE ET CORPORIS (2).

ARTICULUS I.

DE ESSENTIA ET NATURA ANIMAE NOSTRAE.

31. Essentia physica animae nostrae ex aggregato omnium proprietatum ejus exurgit, et melius cognosci poterit, quamvis etiam inadaequate, si tota Psychologia absoluta erit. De metaphysica itaque essentia ejus reali tamen, nunc quaeritur, sive quaenam sit illa proprietas vel proprietates a quibus cetera omnia, saltem improprie, concipi possunt dimanare et revera dimanant. Cartesiani definiendo animam: *Ens actu cogitans*, actualem cogitationem; alii potentiam solum cogitandi videntur tamquam essentialem spectare. Sed anima modo est in potentia ad aliquas suas operationes modo in actu, et actus a potentia fluit. Deinde actualis vita ad animae proprietates pertinet; sola potentia cogitandi actualem vitam non constituit; neutra itaque sententia subsistit.

Dicimus porro, hac in re per cogitationem, vel vim cogitandi, intelligendam esse quamcumque animae operationem,

tigator (*In Somn. Scip.* lib. 1.), audacter fatetur, ubique gentium obtinuisse jam, non minus de incorporalitate animae, quam de ejus immortalitate sententiam. Confer, quae copiosissime hanc in rem scripsit Cuodworth in *Syst. intell.* cap. 1. et quae ibidem adjecit Mosheim.

(1) *Cina* lib. 1.

(2) Certa ab incertis et probabilibus discernendo, quaestiones has paucis comprehendemus.

vel potentiam operandi: cum certum sit, in anima utpote simplici, non posse supponi nisi unicam vim physicam; secus coalesceret ex partibus realiter extra se positis. Quaecumque itaque operationes ejus licet diversae, arguent dumtaxat diversas aptitudines sive facultates ejusdem vis; cum facultas non sit nisi *potentia alicujus actus*. Ex quo etiam patet facultates non posse constitui pro essentia, quia nequeunt spectari veluti quid primum et ab alio non dimanans; quod verum est etiam de actu ut est *simpliciter actus transiens*.

32. In vi itaque cogitandi, sive operationes suas peragendi, metaphysicam animae essentiam constituimus, non tamen excludimus ab ipsa actum aliquem permanentem. Ratio primi est, quia vis haec primo concipitur, est de totali animae conceptu, cum ad eam cetera omnia reducuntur; ipsa sublata, tollitur conceptus animae. Ratio vero secundi est quia vis sola, spectata ut potentia, non involvit vitam actualem. Deinde quia, ut vidimus in Logica (1), essentialis est animae actualis perceptio *sui*, ac proinde saltem in hoc vis animae debet esse et concipi semper in actu (2).

Ex his vero et enunciatio propositionis colligitur, et in quo sit constituenda animae *natura*, scilicet in hac eadem vi

(1) Part. 2. art. 3. n.º 45. Colligitur 2.º

(2) Si quis opponeret, hac ratione disserendi duo a nobis constitui pro essentia animae metaphysica, idque adversari communi modo illam velut unam quamdam proprietatem concipiendi; respondebis: exceptionem hanc locum minime habere, dummodo consideretur nos hic loqui de essentia quidem metaphysica, sed reali ac in concreto: unde vis animae, ejusque quidam permanens praesertim essentialis actus, realiter identificantur sive sunt quid unum et idem. Verum quidem est, hanc animae vim posse quoque spectari ut meram potentiam, relate ad plurimos alios actus transeuntes, sive eos quos modo habet et modo non habet; ideoque illam ab his formaliter distingui, illiusque conceptum esse priorem conceptibus horum, utpote ab illa dimanantium: at hoc non officit quominus vis haec in concreto spectata, cum actu illo permanenti ipsi coevo et essentiali, realiter et formaliter identificetur. Hinc vero tantum recte colliges, nos pro metaphysica animae essentia, spectare ejusdem vim in actu et in potentia, tamquam quid per modum unius acceptum, non autem vim et actum seorsim, sive velut quaedam duo distincta et separata; cum revera eadem haec vis, et sine tali actu permanenti ac essentiali numquam extitit, et relate ad alios actus transeuntes est tamquam mera potentia. Confer, quae diximus superius in nota adjecta n. 17. Instant. ii, resp. ad 2.º cap. praec. art. 3.

in concreto spectata, quatenus nimirum est principium activum, et fons omnium operationum; quia tamen in exercitio facultatis sentiendi a corpore pendet, hinc non est natura completa ac per se sui juris, sed incompleta. Hoc tamen intellige de anima spectata relative ad compositum humanum, quia sic spectata congruit cum acceptione *substantiae incompletae* (1), seu potius ab ipsa non differt. Quod si natura animae, ut est *simpliciter substantia* sui generis ab omnibus aliis distincta et diversa, quaeratur, non aliter exhiberi potest nisi per definitionem superius indicatam (2), scilicet: *Ens ratione, voluntate, et vi sentiendi praeditum*. Atque sic facile poteris componere diversas opinandi rationes philosophorum circa animae essentiam ac naturam, praesertim si advertas, quod licet in entibus praecipue simplicibus essentia physica ac natura identificentur, nostro tamen concipiendi modo soleant distingui.

33. Dices I°. Vis movendi corpus, quae dicit actionem *ad extra*, nequit reduci ad vim cogitandi internam. Sed respondemus, in ente simplici *a parte sui* non dari distinctionem status interni et externi; ergo eadem activitas tendens ad objectum externum, constituit objectivam diversitatem actus transeuntis *ad extra*, et formalem distinctionem facultatis (3).

Dices II°. I°. Actus cogitandi fluit ex vi. 2°. Potest esse et non esse. 3°. Actus cogitandi est modificatio: essentia debet consistere in aliquo substantiali. 4°. Actus causa sumus nos, non autem essentiae. 5°. Fieri nequit ut anima semper cogitet, et se cogitare non sentiat seu nesciat.

Resp. ad 1^m. *Dist.* si sit actus transiens, *conc.* si permanens et continuus, *subdist.* fluit nostro concipiendi modo, *conc.* quasi a parte sui vis esset ipso prior, *nego.* Hinc patet distinctio danda ad 2^m; actus enim continuus et essentialis non potest non esse. Unde ad 3^m; reponimus, modificationem quae non est transiens, ab ipsa vi in actu absolute inseparabilem esse, atque inter attributa recenseri, et cum ipsa vi unam substantiam constituere. Ad 4^m vero dicimus, quod actus continui et permanentis causa sumus nos hoc sensu tantum, quatenus a necessitate naturae nostrae *per se* proficiscatur, nec ab extrinseco in nobis producat; non vero quasi in

(1) *Ontolog.* art. 3. n.º 27.

(2) *Cap. praec.* art. 2. n.º 7. in fine.

(3) *Cap. praeced.* art. 3. n.º 46. circa finem.

nostra potestate situm esset, eum habere vel non habere, et hac ratione convenit cum ipsa vi cogitandi, seu essentia. Quod autem postremo loco ponitur verum est tantum de conscientia reflexa, non autem de directa, ut quotidiana experientia probat, et ut monuimus in Logica loco nuper indicato (1).

ARTICULUS II.

DE ORIGINE ANIMAE NOSTRAE

34. Evidenti experientia constat, animam nostram esse ens finitum et contingens, ac proinde ab alio. Sed quaeritur, num sit immediate a Deo, vel mediantibus parentibus? Insuper, quandonam existentiam sortitur? Duo haec nunc sunt investiganda.

Circa primum tres sunt philosophorum sententiae. Stoici Pythagoram aliosque veteres secuti, docuerunt animam esse portionem divinae naturae, et ab ipsa per emanationem oriri. Huic impiae doctrinae adhaeserunt deinceps Manichaei, et postremo Spinosa. Porro doctrina haec manifeste pugnat cum simplicitate et summa perfectione Dei, eodemque argumento quo S. Augustinus usus est contra Manichaeos, generaliter refellitur. Sic autem arguit S. Doctor (2): *Si anima substantia Dei est, substantia Dei errat, substantia Dei violatur, substantia Dei decipitur, quod nefas est dicere. Et rursum: Non est pars Dei anima:..... quod si esset, nec deficeret in deterius, nec proficeret in melius, nec aliquid in semetipsa vel inciperet habere, quod non habebat, vel desineret habere, quod habebat, quantum ad ejus ipsius affectiones pertinet. Quam vero aliter se habeat, non opus est extrinseco testimonio: quisque semetipsum advertit, agnoscit* (3).

(1) In 4. nota n. praeced. Confer notam adjectam n. 17. *Inst.* 11. resp. ad 2^m. cap. praeced. art. 3.

(2) *Epist.* 166. n.º 3.

(3) Vana prorsus et futilis esset difficultas eorum, qui hoc emanationis monstrum fulciri assererent vel ex eo, quod cum similitudo hominis ad Deum ab anima desumatur, plerique antiquiorum id in eo videantur constituisse, quod anima foret velut quaedam *divinitatis particula*, plerique autem alii viri doctissimi de mente et ratione humana disserentes, etiam nunc minime vereantur dicere, mentem ac rationem humanam esse quamdam mentis ac rationis divinae participationem. Et sane, similitudo et ima-

35. Absurda est quoque sententia, quae statuit, animam sicut corpus oriri per propaginem a parentibus. Etenim ortus hic vel fieret per eductionem animae ex subjecto praeeistente, et tunc non esset quid simplex; constaret enim ex forma et materia: vel ex nihilo subjecti, et tunc fieret vera creatio quae postulat vim infinitam, quae carent et corpus et ani-

go non sunt idem ac identitas, possuntque duo esse similia licet habeant naturam realiter distinctam aut etiam diversam, dummodo in lineamentis e. g. quibusdam extrinsecae formae, vel in quibusdam internis qualitatibus, ad invicem conveniant: unde ratio similitudinis *per se* non postulat identitatem *esse substantialis* inter ea quae dicuntur similia; secus nec tabula e. g. depicta posset unquam esse prototypo similis, eo quod semper habeat *esse substantiale* distinctum vel diversum ab illo. In quo autem ratio similitudinis humanae mentis ad Deum sita est, vidimus superius cum S. Augustino in 1. parte *notae* 3. adiectae n. 6. ad Instant 11. Porro sapere et discernere bonum a malo, sive habere rationem et intelligentiam, est quidem in homine maxima similitudo ad Deum, cum et nulla alia visibilis creatura praeter hominem his dotibus fuerit praedita, et solus Deus sit essentialiter ipsa sua intelligentia ac ratio: at hinc minime consequens est, mentem ac rationem humanam debere esse divinitatis particulam modo materiali intellectam, quod haud scio utrum unquam potuit viro vere sapienti in mentem venire. Deus namque animas racionales et intelligentes ad sui similitudinem ita creat, ut nihil prorsus de summa sua ratione et intelligentia amittat, haud secus quam sol qui licet cuncta illuminet, eundem semper suum retinet splendorem; seu melius, haud secus quam quilibet rex, qui quamvis in dies novos provinciarum et urbium gubernatores ac duces exercitus sui instituat, illisque potestatem suam regiam, modo proportionato ad eorum officia, communicet seu participet ac impertiatur, semper cum eadem suae potestatis regiae plenitudine remanet, cum interim gubernatores et duces non nisi ab ipso suam potestatem derivent sive participant, et ad instar illius possident ac modo proportionato exercent; quin tamen ullo vero sensu dici queat, vel quod regia potestas ex istarum aggregato coalescat, vel quod istae sint partes quaedam materiales et aliquotae illius, quibus auctis, imminutis, mutatis, vel penitus sublatis, illa quoque, augeri, minui, mutari, et penitus auferri deberet. Atque hoc pariter tantum sensu viri doctissimi passim affirmant, mentem ac rationem humanam esse participationem, sive derivationem quamdam summae et aeternae mentis ac rationis divinae, aut in hac participatione nostrae ad Deum similitudinis rationem constituunt. Qui contrarium ac materialem eorum expressionibus sensum affingit, vel eorum scripta atque doctrinam non intelligere, vel a naturalis aequitatis norma deficere dicendus est.

ma parentum; ergo parentes nequeunt esse causa efficiens animae filiorum. Deinde corpus inertis et stupidum nequit esse causa efficiens animae activae et intelligentis; secus effectus foret nobilior causa. Anima vero parentum utpote simplex, nequit in partes discerpi et filiis divisim communicari.

Tertullianus et Apollinaristae haeretici homines, hanc *traductionem* animarum ex parentibus in filios adstruxerunt, velut aptam ad explicandam propagationem peccati originalis; unde ortum habuit *Traducianorum* secta. Verum dogma Fidei absurdum hypothesis non est explicandum, praesertim quod sequeretur ex hac doctrina, filios eorum parentum qui jam per baptismum a peccato originali sunt mundati, non debere nasci peccato originali obnoxios, contra ac Fides docet.

36. Dices in subsidium Traducianorum: 1°. Parentes sunt causa filii, id est hominis individui: ergo et animae. 2°. Identitas propensionum et morum in filiis et parentibus, eandem propaginem animarum indicat.

Resp. ad 1^m. Recte dicuntur parentes causa hominis, licet animam non producant, sicut latro recte dicitur occidere hominem, quamvis animam non occidat; scilicet in utroque casu actio refertur ad compositum substantiale, quatenus constituit unam naturam.

Ad 2^m. Inprimis non semper parentes ingenio morumque honestate praestantes, iisdem filios suos ornatos cernunt, sicut nec semper in ipsa physica corporis firmitate eandem convenientiam habent: quamquam hoc postremum longe saepius quam primum evenire, experientia docet. Deinde morum et indolis conformitas, quae nonnunquam deprehenditur, maxime dependet ab educatione domestica et bonis vel pravis exemplis, quae oculis filiorum subjiciuntur, non autem ab animorum propagine. Insuper sola dependentia animae a corpore sufficienter explicat, quare quaedam habitudines parentum in animabus filiorum detegantur, scilicet propter similitudinem et peculiarem dispositionem corporis a parentibus derivati.

37. Tertia demum sententia seu certa doctrina, animas a Deo immediate creari statuit, quodque hoc simplici argumento probatur. Anima cum sit ens finitum et contingens, existentiam profecto a se non habet: cumque insuper sit substantia simplex, non poterat educi nisi ex *non esse subjecti et sui*,

id est, creari: creatio autem, ut vidimus (1) soli Deo competit; ergo anima non nisi a Deo originem habuit (2).

Licet autem nullum adsit certum naturale argumentum, ex quo possit conjici determinatum instans creationis animae, valde tamen probabile est, sicut philosophi Catholici opinantur, tunc animam a Deo creari, quando corpus humanum ita est efformatum, ut quibusdam vitalibus operationibus peragendis sit idoneum instrumentum, hisque rationibus suadetur: Cum anima sit ex sui natura ordinata ad informandum corpus ipsoque mediante sentiendum, congruum erat, ut tunc tantum vim corpus informandi et facultatem sentiendi recipiat, ac proinde incipiat existere, quando corpus habet aptitudinem supradictam. Deinde sicut anima, velut suo officio functa, deserit corpus factum ineptum instrumentum, ita paritate rationis, tunc incipit corpus informare, ac proinde existere (ne scilicet vis haec passiva remaneat), quando illud est aptum instrumentum. Scimus pariter ex revelatione, animam primi hominis non fuisse creatam, nisi postquam corpus ejus fuerit efformatum; ergo a pari (3).

(1) *Theol.* cap. 3. art. 1.

(2) Quasdam alias circa ortum animarum nostrarum sententias missas fecimus; utpote quas vel parvi esse momenti, vel modum tantum aut tempus ejusdem ortus spectare censuimus; eas vero satis clare recenset S. Hieronymus, *Operum* tom. 2.: *Super animae statu memini vestrae quaestiunculae, imo maxime Ecclesiasticae quaestionis, utrum lapsa de coelo sit, ut Pythagoras Philosophus, omnes Platonici, et Origines putant, an ex propria Dei substantia, ut Stoici, Manichaeus, et Hispana Priscilliani haeresis suspicatur, an in thesaura habeantur Dei olim conditae, ut quidam Ecclesiastici stulta persuasione confidunt, an quotidie a Deo fiant, et immittantur in corpora, an certe extraduci, ut Tertullianus, Apollinaris, et maxima pars Occidentalium censent.*

(3) Vide Interpretes SS. Scripturarum in illud Genes. II. 3. *Inspiravit in faciem ejus spiraculum vitae, et factus est homo in animam viventem; invenies communem Patrum et Doctorum sententiam esse, eo loci innui animae primi hominis creationem. Ne quis autem praecedentium argumentorum pondus elevare satagat, quasi nempe ex ipsis sequeretur, animam aut numquam posse a corpore separari, aut separatam non posse superstitem manere, eo quod etiam in hoc casu vis sentiendi corpusque informandi, velut passiva remaneret; advertite discrimen, quod est, inter vim sentiendi et facultatem corpus informandi, consideratam antecedenter ad corporis informationem seu physicam cum ipso unionem, et eandem consideratam conse-*

38. Contra hanc doctrinam pugnare videntur rationes illae, quibus orientales populi et nonnulli philosophi praexistentiam animarum suadere conati sunt; existimantes enim Deum constructo orbe terrarum feriari, statuerunt animas longe ante mundum conditum, vel saltem simul cum ipso creatas fuisse. Pythagorici, Socrates, Plato, etc. pro hac sententia steterunt, quibus successit Origenes cum hoc discrimine, quod ipse contenderet animas cum mundo quodam intelligibili conditas, et admissio aliquo crimine, post creationem mundi visibilis in corpora velut in carceres detrusas fuisse; illi autem cum viderint animas corporibus detentas adhuc nefanda scelera patrare, insuper statuerunt, eas post separationem a corpore aliis corporibus inferioris conditionis deputari, ad ulteriorem poenam luendam; et hoc est somnium multiplicis transmigrationis animarum sive *Metempsychosis*, adeo celebratae penes ethnicos, Leibnitz ex recentioribus metempsychosi rejecta, praexistentiam animarum docuit, quasi essent omnes ab origine primi hominis conditae, et juxta ejus monadum systema quibusdam exiguis organicis corpusculis inclusae, donec suo tempore in homines convertantur.

39. Porro nullius sunt ponderis argumenta hujus sententiae: primo quidem aerumnae quibus animae corporibus sociatae subjiciuntur, non sunt tales ut sapientia divina non potuerit ad aliquem bonum finem eas intendere, ac proinde animas etiam a scelere immunes, corruptilibus corporibus conjungere. Deinde non intelligere, cur animae malis physicis afficiantur, non est ratio sufficiens fingendi earum praexistentiam et lapsum.

Sed nec artium et scientiarum studium ab animabus acquirendum, antequam corporibus sociantur, quidquam valet; quia et gratis adstruitur, et experientia probat nos non

quenter ad utrumque. Considerata de consequenti, sive perfecta jam corporis informatione et cum eo unione, vis haec et potestas, velut munere suo functa nihil ultra secundum ordinem naturalis exigentiam postulare videtur: at si in animabus numquam vel non nisi post longissimum tempus corporibus sociandis inveniretur, tunc utique vis haec et potestas velut frustranea et passiva remaneret. Praeterea advertendum est, argumenta haec non esse *demonstrativa*, sed dumtaxat *suadentia*, quid secundum consuetum rerum ordinem et naturales exigentias earum, censendum sit a Deo factum esse, vel fieri debere.

reminisci dumtaxat, sed magno labore et nova prorsus ratione hujusmodi cognitiones acquirere, et praeteriti illius status nullam memoriam habere.

Denique nec ordo ex perfectione majori desumptus, nec cessatio a creatione, nec inconuenientia, quasi Deus cogere- tur singulis hominum natalibus adstare et toties miracula creationis multiplicare, adversarios iuvat. Etenim 1°. si entia perfectiora necessario forent prius creanda, jam omnia corpora animalium atque vegetabilium utpote perfectiora quam sit rudis materia telluris, ante ipsam condenda fuissent; quod profecto absurdum. 2°. Cessatio a creatione non inducit in Deo quietem absolutam, seu inactivitatem qua non eget, secus nec res creatas posset conservare. Nullam autem novam entium speciem, sed animas individuas ad speciei humanae conservationem creat. Praetera, etiamsi animae praeexisterent Deus nihilominus singulis hominum natalibus adesset, ad conjungendas animas corporibus et constituendum mirabile hoc nostrum *compositum substantiale*, et proinde miracula suae omnipotentiae multiplicaret; unde permanere supradicta inconuenientia, quae insuper in se nulla est nec entis alicujus creatio quam exigit lex naturae, dici potest esse miraculum, seu eventus derogans consueti legum physicarum ordini.

Praeter nullitatem istarum rationum, doctrina Leibniti etiam inde urgetur, quod mera sint figmenta in iis, quae tradit de corpusculis seminalibus quibus animas includit, de variis animarum statibus, et mutationibus ex sensibilitate ad rationalitatem, etc.

40. Verum absurda est quoque Metempsychosis, a Pythagoricis et Platonis methodice exposita. 1°. Si animae tantum propter scelera antea vitae in corpora detrudantur, non jam vi naturalis exigentiae sed per accidens dumtaxat in ipsis existent; ac proinde homo non esset compositum substantiale naturale. 2°. Poenam luere criminum quorum memoriam non habent (supponitur enim praeteriti status perfecta oblivio), nequit continere rationem poenae, praesertim praeservativae, quae postulat ut qui ea afficitur, cognoscat admissum delictum; secus illud vel aliud simile, cavere non sataget. 3°. Animae de uno in aliud corpus etiam belluinum transmigrare coactae, aliud suppositum constituent, et a corpore deteriori majorem peccandi occasionem habebunt; ergo et poena injusta foret, et illius

purgationis nullus terminus. 4°. Si animae rationales brutorum corpora informant, perit essenziale discrimen inter homines et bruta; neque haec nostro dominio subijci, aut in usum nostrum converti, non laedendo jura naturae, ulla ratione poterunt.

ARTICULUS III.

DE UNIONE ANIMAE CUM CORPORE.

41. Adstruckta distinctione et diversitate substantiali [1] inter animam et corpus nostrum, quaestio nunc solvenda remanet, quo modo hae duae substantiae ad invicem jungantur ad constituendum compositum humanum. Plato cum aliis moralem tantum unionem sive assistentiam docuit, qualis est inter equum e. g. et equitem. At contrarium omnino sustinendum est, physice scilicet animam cum corpore uniri. 1°. Homo, licet compositus ex duplici substantia, est tamen communi omnium iudicio ens unum in se determinatum, et unius indivisibilis personae, ad hoc autem non sufficit moralis assistentia, et simultanea quoad locum licet arctissima utriusque substantiae coexistentia, quae non infert supradictam unitatem sed relinquit utrumque ens sui juris.

2°. Experientia docet ex unâ parte, animam nostram etiam in uso earum facultatum, quarum operatio unice ab ipsa dependet a non recta corporis dispositione vel prorsus impediri vel perturbari; ex altera vero, affectiones animae ita in corpus influere, ut non solum labores afflictionesque mentis corpus debilitent, sed violentia quam maxima uti debeamus [quae plerumque non sufficit], ad intrinsecus comprimenda animi sensa, ne ex sola vultus vel oculorum immutatione facile inferatur, quatenam sint intimae etiam mere intellectuales aut rationales, praesertim vehementiores, animi affectiones. Hoc profecto non fieret, si anima moraliter tantum, et velut extrinsece corpori jungeretur.

3°. Certissimum est unum idemque esse in nobis principium sensitivum et rationale, unde anima sentiens et spiritus sive mens intelligens *reahter* non differunt, sicut vellent nonnulli Germaniae philosophi ethnicorum somnia iterum

[1] Cap. 1. Art. 1. et 2.